

je ne moremo najti v sosednjih kulinarčnih regijah *in jih zato Slovenci z veseljem predstavljamo kot svoje kulinarčno bogastvo*. Med takšne kulinarčne posebnosti uvrsti prežganko, alelujo, mavželj, polnjen želodec, močnik, kašo, bujto repo, tudi krompir, žlikrofe, gibanico, štruklje in potico. Za vse nam ponudi tudi kratko in jedrnato razlago.

V zadnjem poglavju avtorica podrobno predstavi prehranske pojme, ki označujejo živila, danes domača skoraj v vsaki slovenski kuhinji (sladkor, sladoled, margarina, konzerve, jušni koncentradi, otroška instant hrana). Ne pozabi tudi omeniti za današnji čas najznačilnejšega elementa prehranske kulture, tj. hitro pripravljena hrana, ki se vse bolj uveljavlja tudi pri nas. Mogoče bi lahko omenila tudi nasprotje temu pojavu, t. i. slow food restavracije. Morda bo kakšen bralec pogrešal tudi vire receptov in slikovnega materiala, ki so navedeni le delno.

To poglavje sicer obeta zanimive kulturne, družbene, filozofske in še kakšne druge diskurze, ki so bili deloma že razviti v prejšnjih poglavjih. Vendar pa nam avtorica »postreže« le z reminiscenco na članek nemškega etnologa o tem, kaj vse pojemo s hrano – ščepec družbenih norm, nekaj znanja, tehnološkega razvoja, žličko kulturnih vzorcev, okusa, nekaj zrnc ideologije, religije, svetovnega nazora in drugih značilnosti prehrane. S temi mislimi se nekako vrne na začetek svojega dela in zaokroži razglabljanja povabljenih na družinskem slavlju. Tudi bralec, ki se je sprehodil skoz slikovita in z ilustracijami bogato opremljena poglavja, postane marsikatero dotlej zamegljeno dejstvo mnogo razločnejše in osvetljeno. To pa je bil nedvomno tudi namen tega dela, ki ga bodo zaradi njegove pestrosti in sproščenega sloga z veseljem brali tudi dijaki, katerim je prvenstveno namenjeno.

Andrej Dular

Milan Grego in Rafko Dolhar, *Kanalska dolina/La Valcanale. Fotomonografija*.

– Ljubljana: Družina, 2007. – 280 str., ilustr.

Knjiga je tretja fotomonografija s fotografijami Milana Grega, ki jih je založba Družina izdala v zadnjih nekaj letih in ki predstavljajo lepote in zanimivosti pokrajin, kjer živijo Slovenci v Italiji. V vseh najdemo poleg lepih fotografij tudi tehtna besedila. V prvi, o Beneški Sloveniji (1998), je besedilo napisala Živa Gruden, v drugi, o Reziji (2001), pa Roberto Dapit, z uvodom pesnice Silvine Paletti. Tokrat je avtor Rafko Dolhar, dober poznavalec teh krajev, tudi sam domačin s Trbiža, uvod pa je napisal Mario Gariup, župnik v Ukvah, pisec številnih knjig o Kanalski dolini.

Vsi avtorji so imeli težko nalogo, kako zgoščeno podati zgodovino, geografijo, kulturo vsake od teh izredno zanimivih pokrajin in tako vsebinsko uvesti fotografije Milana Grega. Besedilo o Kanalski dolini, ki ima morda med vsemi temi pokrajinami najburnejšo zgodovino in najpestrejšo, najbolj prepleteno kulturno podobo, je Rafko Dolhar nanizal

v poglavja: Obča zgodovina, Cerkevna zgodovina, Geografska podoba, Sprehod po vaseh, Prebivalstvo, Gospodarstvo, Prazniki, ljudsko izročilo.

V poglavju Obča zgodovina začne s predrimskim obdobjem, v katerem naj bi v Kanalski dolini živeli keltski Karni, vendar o tem ni trdnih dokazov, nadaljuje se z odstavki o rimskem obdobju, obdobju barbarskih vdorov, slovanskim vdorom, frankovskim, bamberskim, habsburškim in italijanskim obdobjem.

V poglavju Cerkevna zgodovina zvemo, da so bile Žabnice najstarejša fara – njena cerkev, posvečena sv. Egidiju, je bila omenjena že leta 1106, pa tudi, kdaj so nastale druge župnije. Omenjena je legenda o pastirjih, ki so leta 1360 našli podobo Matere Božje na Višarjah, od tedaj priljubljene romarske božje poti sosednjih narodov. Podan je tudi pregled pripadnosti doline različnim cerkvenim in posvetnim oblastem. V Kanalski dolini je bil močan protestantizem, za časa protireformacije pa je vidensko inkvizicijsko sodišče obsodilo herezije ukovškega in žabniškega župnika. Pod fašizmom in v času nemške zasedbe v drugi svetovni vojni so bili preganjani zavedni duhovniki, ki so vztrajali v bogoslužju v slovenskem jeziku. Danes se bogoslužje odvija v dvojezični slovensko-italijanski obliki v Žabnicah in Ukvah, medtem ko je cerkveno petje skoraj izključno slovensko.

Geografska podoba doline je izredno zanimiva, odprta na štiri kraje: na vzhodu proti Koroški in Kranjski – vas Bela Peč je bila do leta 1918 sestavni del dežele Kranjske, na jugu proti Posočju, na zahodu proti Furlaniji. V Žabnicah je najnižji razvodni prelaz v alpskem loku (813 m) razvodje med Črnim morjem in Jadranom. Vasi so posejane po prisojni strani doline in ob najrodovitnejših poljih so nastale najstarejše vasi, v katerih so se udomacili Slovenci: Žabnice, Ovčja ves, Ukve, Dipalja ves. V krajih z obrtniško, železarsko ali trgovsko pa tudi administrativno funkcijo (Lužnice, Naborjet, Trbiž) so se naselili Furlani in Nemci. Planine v Karnijskih Alpah – vrhnje planine Gorjane, Zahomško in Bistriško planino ter Dolinice uporabljajo Ziljani, Tinji log in Ukovške planine pa Žabničani in Ukljani.

V poglavju Sprehod po vaseh je avtor zapisal najpomembnejše značilnosti posamičnih krajev in njihove omembe v zgodovinskih zapisih. Omenjeni sta hudi povodnji leta 1903 (v knjigi je pomotoma zapisano 1803) in 2003, ko je huda ura porušila zvonik in poškodovala cerkev. Za bralce, ki si bodo zaželeli sami obiskati te kraje, pa je koristen podatek, da je po vrhovih Kanalske doline Slovensko planinsko društvo Trst zarisalo in z markacijami opremilo planinsko pot, ki se začne na tromeji nad Belo pečjo in doseže Tržaški zaliv pri Glinščici.

Prebivalstvo se je skozi stoletja zelo spreminjalo, dolina je bila vedno stičišče treh jezikovnih skupnosti – Slovanov, Romanov in Germanov. Vsaka zasedbena oblast je v dolino pripeljala svojo vojsko in upravo in povečala delež svojega prebivalstva. Tako, pravi avtor, se je narodnost prebivalstva večkrat zamenjala ali celo pomešala. Številčne ocene narodnostne sestave prebivalstva so stare približno 150 let, od prvega narodnostnega štetja, ki ga je leta 1846 opravil avstrijski strokovnjak Karl von Czoernig (v knjigi dosledno napačno Coernig) in je poznano kot Czoernigova etnografska statistika. Na podlagi njegovih po-

datkov, ki jih je pozneje revidiral Bogo Grafenauer, tudi na podlagi Kozlerjevih podatkov, naj bi tedaj v Kanalski dolini živel nekaj manj kot 3000 Slovencev in nekaj več kot 3000 Nemcev. Avtor navaja podatke za različna obdobja, zadnje uradno štetje v dolini pa je Avstrija opravila leta 1910, ko je bilo od približno 8600 prebivalcev doline 6400 Nemcev, 1700 Slovencev in le 10 govorcev italijanskega jezika. Po italijanski zasedbi doline se je povečalo število italijanskega prebivalstva, dokončno spremembo razmerja prebivalstva pa je povzročil sporazum med Hitlerjem in Mussolinijem, na podlagi katerega so Nemci in Slovenci lahko optirali za odhod v tretji rajh. Zadnje, po mnenju avtorja zanesljivo raziskavo je opravil pokojni domačin Salvatore Venossi: po njej je leta 1972 v Kanalski dolini živel 1268 Slovencev in 530 Nemcev. Tudi pozneje so bile opravljene še nekatere raziskave, tako je npr. leta 1983 Steinecke ocenil italijansko prebivalstvo doline na 7236 duš, skupno število domačinov pa je ocenil na 1650, od tega 895 Slovencev in 755 Nemcev. Današnje (2004) število prebivalcev Kanalske doline se je znatno znižalo ob zaprtju rabeljskega rudnika in odpravi avstrijsko-italijanske meje leta 2000, saj so se skrčila delovna mesta.

V poglavju Šolstvo podaja avtor pregled od časov, ko so za šolanje prebivalstva skrbeli duhovniki, cerkovniki in organisti. Ko je avstrijska država leta 1869 vpeljala obvezno šolanje, so na dvojezičnem ozemlju Koroške, tudi v Kanalski dolini, nastale t. i. utrakvistične šole. Po italijanski zasedbi so bile v Žabnicah, Ukvah in Ovčji vesi osnovne šole, v katerih je bil prvi dve leti slovenski učni jezik. S prihodom fašizma in Gentilejevo šolsko reformo sta iz šol izginila slovenski in nemški jezik, pouk je potekal le v italijanščini. Prvi poskus obnovitve poučevanja slovenskega jezika, čeprav v zasebni obliki, je bil vpeljan šele leta 1976. Pionirja sta bila ukovski župnik Mario Gariup in Salvatore Venossi. Avtor navaja, da od leta 1989 tečajji slovenščine, glasbe in računalništva potekajo v prostorih sedeža Slovenskega raziskovalnega inštituta v Ukvah (tega žal ni več, tečaj slovenščine pa teče pod okriljem Slovenskega kulturnega društva Planika. – Op. M. R.). Slovenščina se poučuje tudi kot predmet okolja v otroškem vrtcu in v osnovni šoli.

V poglavju Jezik avtor navaja, da so v Kanalski dolini doma štirje jeziki: italijanščina, furlanščina, slovenščina in nemščina in da gotovo slovensko govoreči prebivalci govorijo največ jezikov, saj poleg italijanščine navadno znajo tudi nemško, nekateri tudi furlansko. Tako kot v drugih večjezičnih in večkulturnih okoljih prihaja do razhajanja med rabo manjšinskega jezika v zasebnih in javnih položajih. Opaziti je tudi težnjo zmanjševanja prenosa slovenskega jezika na mlajše generacije, je pa opaziti tudi širjenje slovenskega jezika, tako pri otrocih kot pri odraslih. Od leta 2004 je bil na trbiški občini odprt Urad za manjšinske jezike, ki utegne, po mnenju avtorja, status manjšinskih jezikov dvigniti iz anonimnosti, prav tako pa bi k temu lahko prispevalo učenje manjšinskih jezikov v rednem šolskem programu.

Gospodarstvo Kanalske doline je, kakor opisuje avtor, bilo in je deloma še vedno vezano na štiri poglavitne dejavnosti: poljedelstvo z živinorejo, gozdarstvom in planšarstvom, pridobivanje železove in svinčeve rude, dejavnosti, povezane z mejno, sodno, administrativno in trgovsko vlogo teh krajev in turizem.

Krajše poglavje govori o Kmečki arhitekturi, ki je ohranjena v treh oblikah, to so redke ohranjene stare hiše po vaseh, kozolci in planinske koč.

V poglavju Prazniki in ljudsko izročilo opiše avtor najznačilnejše šege: žegen, ki je praznik vaškega patrona, praznovanje svetega Miklavža, na cvetno nedeljo blagoslov butare, ki ji pravijo *prajtelj*, na veliko noč postavitve božjega groba v cerkvah, o božiču, novem letu in svetih treh kraljih koledovanje, 27. decembra zvečer obhod fantov po vasi z *brino*, blazino iz smrečja v obliki srca, na dan nedolžnih otrok tepežkanje in na praznik svetih treh kraljev otroško odganjanje *pehtre babe*.

Ogled fotografij Milana Grega je kot popotovanje po naravi in kulturi Kanalske doline. Žal pa krajev, ki jih predstavlja, ne najdemo na objavljenem zemljevidu, saj ta vsebuje le glavne kraje in ničesar drugega, na njem ni niti planin niti najvišjih vrhov. Bralec bi ob branju in ob slikah večkrat pogledal na zemljevid, da bi videl, kje je kraj, o katerem teče beseda ali ki je upodobljen na fotografiji, a jih na zemljevidu ni. To je škoda, saj bi ravno povezava med besedilom, fotografijo in zemljevidom sestavila celovito podobo. Ob fotografijah tudi ni letnic, ki bi bistveno dopolnile njihovo povednost. Tudi napisi pod slikami so preskopi; marsikod bi zadoščal le stavek in bi bila informacija bistveno dopolnjena.

Pripombe so mišljene le za dobronamerno opozorilo avtorjem za primer ponovnega natasa. Obema avtorjema gre vse priznanje za pomembno in lepo knjigo; še posebno pa je treba poudariti dragoceno delo Milana Grega, ki je s svojimi fotografijami, objavljenimi v teh fotomonografijah, ovekovečil naravo in kulturo treh pokrajin.

Mojca Ravnik

Nevena Škrbić Alempijević in Kirsti Mathiesen Hjemdahl (ur.), *O Titu kao mitu.*

Proslava Dana mladosti u Kumrovcu. – Zagreb: Filozofska fakulteta, Srednja Evropa, 2006. – 476 str.

V zborniku, ki sta ga uredili Nevena Škrbić Alempijević in Kirsti Mathiesen Hjemdahl, so zbrani prispevki raziskovalcev, večinoma študentov in sodelavcev Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na zagrebški Filozofski fakulteti, ki so se vključili v projekt *Politična mesta v transformaciji*. Projekt je temeljil na fenomenološki metodologiji, ki v središče postavlja praktično in občuteno stran doživljanja, konkretne postopke in doživljanje njegovih udeležencev. Večina raziskovalcev se je odločila, da bo preučevala dogajanje na dan mladosti v Kumrovcu, manj pa jih je omenjeni praznik, Kumrovec in druge kraje v povezavi s Titom ali na splošno življenje v socializmu osvetljevalo prek različnih dokumentov in zapisov.

Urednici v uvodnem prispevku z naslovom »Uvod. Politička mjesta u transformaciji« pojasnjujeta cilj projekta, fenomenološko metodologijo raziskovanja, dileme o sodelovanju